

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Дигести Юстиніана* / [пер. с лат.]; отв. ред. Л. Л. Кофанов. – М.: Статут, 2005. – Т. VII. Полумом 2. – 564 с.
2. *Дигести Юстиніана* / [пер. с лат.]; отв. ред. Л. Л. Кофанов. – М.: Статут, 2002. – Т. II. – 622 с.
3. *Барон Ю.* Система римского гражданского права / Ю. Барон. – С.-Петербург, 1910. – Книга IV. Обязательственное право. – 272 с.
4. *Дигести Юстиніана* / [пер. с лат.]; отв. ред. Л. Л. Кофанов. – М.: Статут, 2003. – Т. III. – 780 с.
5. *Новицкий И. Б.* Общее учение об обязательстве / И. Б. Новицкий, Л. А. Лунц. – М.: Юриздат, 1950. – 416 с.
6. *Матвеев Г. К.* Вина в советском гражданском праве / Г. К. Матвеев. – К.: Вища школа, 1955. – 308 с.
7. *Агарков М. М.* К вопросу о договорной ответственности / М. М. Агарков // Вопросы советского гражданского права. – М.: Изд-во АН СССР, 1945. – С. 98 – 117.
8. *Иоффе О. С.* Избранные труды : [в 4-х т.] / О. С. Иоффе. – СПб.: Изд-во Юрид. центр Пресс, 2003. – Т. I. Правоотношение по советскому гражданскому праву. Ответственность по советскому гражданскому праву. – 574 с.
9. *Дагель П. С.* Проблемы вины в советском уголовном праве / П. С. Дагель // Ученые записки Дальневосточного госуниверситета. – Вып. 21, Ч. 1. – Владивосток, 1968. – С. 74 – 86.
10. *Харитонов Є. О.* Цивільне право України : [підручн.] / Є. О. Харитонов, Н. О. Саніахметова. – К.: Істина, 2003. – 776 с.
11. *Братель О. Г.* Цивільно-правові наслідки надзвичайних ситуацій : автореф. дис. на здобуття наук.

ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О. Г. Братель. – Х., 2003. – 22 с.

12. *Церковна О. В.* Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності за завдання шкоди : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О. В. Церковна. – Одеса, 2008. – 22 с.

13. *Ткачук А. Л.* Значення вини у відносинах відповідальності за порушення договірних зобов'язань : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / А. Л. Ткачук. – К., 2002. – 17 с.

14. *Ойгензихт В. А.* Проблемы риска в гражданском праве / В. А. Ойгензихт. – Душанбе: Ирфон, 1972. – 224 с.

15. *Иоффе О. С.* О некоторых теоретических вопросах науки гражданского права / О. С. Иоффе // Вестник ЛГУ. – 1948. – № 3. – С. 84 – 97.

16. *Самощенко И. С.* Понятие правонарушения по советскому законодательству / И. С. Самощенко. – М.: Юрид. лит., 1963. – 286 с.

17. *Тархов В. А.* Ответственность по советскому гражданскому праву / В. А. Тархов. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1973. – 456 с.

18. *Пионтковский А. А.* Учение о преступлении по советскому уголовному праву / А. А. Пионтковский. – М.: Госюриздат, 1961. – 666 с.

19. *Магазинер Я. М.* Советское хозяйственное право / Я. М. Магазинер. – Л., 1928. – 489 с.

The comparative analysis of a simple case as the bases of clearing from delict responsibility in the Roman private law, the legislation of Ukraine and the European countries is carried out. The conclusion is drawn on influence of ideas and positions of the Roman private law on category formation «a simple case» in delict obligations in Ukraine and the European countries.

В статье проводится сравнительный анализ простого случая как основания освобождения от деликтной ответственности по римскому частному праву и законодательству Украины и европейских стран. Делается вывод о влиянии идей и положений римского частного права на формирование категории «простой случай» в деликтных обязательствах в Украине и европейских странах.

**ЗАГАЛЬНИЙ (ПУБЛІЧНИЙ) ІНТЕРЕС ЯК ПІДСТАВА
ДЛЯ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ВІДПОВІДНО
ДО СТАТТІ 1 ПЕРШОГО ПРОТОКОЛУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ
ІЗ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ОСНОВНИХ СВОБОД**

Ліщина І. Ю.,

*здобувач відділу міжнародного приватного права і порівняльного правознавства
НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України*

У статті вивчаються три основні групи підходів до проблеми публічного інтересу: теорії сукупності, загального інтересу та унітарні концепції. Також розглядаються загальні для Європейської конвенції із захисту прав людини підходи до обмеження повноважень держави втручатись в права людини досягненням спеціальних, передбачених у відповідній статті Конвенції, інтересів.

Ключові слова: публічний інтерес, Європейська конвенція з захисту прав людини та основних свобод, право власності.

1. Загальні засади принципу захисту публічного інтересу.

Суверенна влада держави не надає їй права безпідставно позбавляти приватних осіб майна. Ще Гуго Гроцій писав: «ми тільки звернемо увагу на те, що деякі цивільні закони є очевидно несправедливими, як закон, за яким всі товари з корабля, що зазнав аварії, підлягають конфіскації... Бо відібрання майна у будь-кого без достатньої по-

передньої причини є очевидно несправедливістю» [1, с. 203]. Гроцій вважав, що держава (король) може відібрати майно «тільки з міркувань публічного інтересу» [1, с. 802].

Для обґрунтування державного втручання у володіння приватним майном національне право більшості європейських держав передбачає існування «публічного інтересу». Так, відповідно до ст. 15 Закону України «Про відчу-

ження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у власності фізичних або юридичних осіб, у державну чи комунальну власність лише **як виняток з мотивів суспільної необхідності**. Ціль даної вимоги полягає у захисті особи від свавільної конфіскації її майна.

Існує велика кількість теорій, що пояснюють концепцію «публічного інтересу», який надає можливість державі втручатись у майнові права приватних осіб. В кінці 60-х років минулого століття Вірджинія Хелд запропонувала класифікацію теорій «публічного інтересу», яка згодом стала класичною: 1) теорії сукупності; 2) «публічний інтерес» як «загальний інтерес»; 3) унітарні концепції [2, с. 25].

Теорії переважної більшості полягають у тому, що якщо термін «публічний інтерес» взагалі має бодай якийсь зміст, то цей зміст не може суперечити сукупності інтересів або сумі індивідуальних інтересів, хоча ця сукупність може формуватись або враховуватись багатьма способами [2, с. 48]. Ця теорія заснована на філософії Гоббса, який вказував на силу більшості, Х'юма, який досліджував соціологічні аспекти думки більшості, та Бентама, який виробив теорію верховенства суми індивідуальних інтересів [3, с. 163].

Антоні Доунс, один з найвидатніших прибічників цієї теорії, виклав її так: «концепція публічного інтересу тісно пов'язана із загальним консенсусом, який є необхідним для існування демократичного суспільства. Він полягає у мовчазній угоді більшості населення щодо двох ключових моментів: загальні правила поведінки і система вироблення рішень в суспільстві та загальні принципи щодо найважливіших елементів соціальної політики держави» [4, с. 5]. Дещо по-іншому цю ідею сформулював Раймонд Маркс: він наполягав на тому, що публічний інтерес засновується не стільки на консенсусі, скільки на балансі інтересів різних верств населення або «політиці, яка впливає зі всієї маси інтересів суспільства – можливо що кожен з них є приватним інтересом – які збалансовані для загального добробуту суспільства» [5, с. 51].

Практичним прикладом реалізації цього підходу є втілення політичною силою, що виграла вибори, економічної політики, яку підтримують виборці такої політичної сили. Недоліком цього підходу є те, що публічний інтерес фактично отожднюється із інтересом більшості населення, який не завжди збігається із інтересом «всіх». Так, реалізація болючих, але необхідних для розвитку суспільства економічних реформ, суперечитиме цій теорії. Також інтереси меншості населення можуть тією чи іншою мірою нехтуватись більшістю під гаслами такої теорії.

Друга група теорій зосереджується на тих інтересах, які всі члени громади поділяють, тобто «загальні інтереси». Публічний інтерес – це загальний інтерес, так вважають прихильники цієї теорії. Тільки те, що призводить до задоволення бажань усіх членів суспільства, становитиме публічний інтерес [6, с. 120]. Засновується ця теорія на ідеях Руссо, який відстоював загальний добробут та загальну волю [3, с. 164].

Сучасні прихильники цієї теорії визначають «загальний інтерес» через контраст зі спеціальним або груповим інтересом: «рішення слугує спеціальному інтересу, якщо

воно спрямоване на досягнення цілей якоїсь окремої частини суспільства за рахунок цілей більш широкої громадськості. Воно слугує публічному інтересу, якщо спрямоване на цілі всього суспільства, а не її окремої частини» [7, с. 26]. Цікавий приклад наводить Белл: медичні працівники мають спеціальний інтерес у відкритті нового шпиталю, бо це створить більше робочих місць для них. Однак це не «публічний інтерес», бо це не інтерес всієї громади. З іншого боку, ті самі медичні працівники, як представники місцевої громади, зацікавлені у поліпшенні медичного обслуговування у місці проживання. Це – публічний інтерес. Тобто відкриття нової лікарні відповідатиме публічному інтересу, якщо воно буде спрямоване на поліпшення медичного захисту громади, а не на збільшення робочих місць медичних працівників. З іншого боку, громада, яка не потребує поліпшення медичного обслуговування, може вважати, що збереження або збільшення кількості медичних робітників є необхідним для тих чи інших цілей. У такому разі відкриття лікарні для надання лікарям робочих місць стає публічним інтересом [8, с. 23].

Зазначена теорія, з одного боку, визнає існування групових інтересів, які можуть не збігатися із загальним, але, з іншого – вона не вказує на шляхи розв'язання таких суперечностей. Також може виникнути суперечність і між самими публічними інтересами, наприклад, між інтересом у збереженні довкілля в окремій місцевості та в економічному розвитку відповідної території. Крім того, з практичної точки зору встановлення інтересу, який би поділяли всі без винятку представники бодай невеличкої громади, здається досить непростим завданням.

Третя група теорій відображає «унітарне» бачення публічного інтересу та надає моральний вимір цьому терміну. Вірджинія Хелд так описує цей підхід: «індивідуальні інтереси не можуть конфліктувати один з одним. Тільки універсальний моральний порядок може зробити їх дійсними або надати обґрунтування, та той самий універсальний порядок, якщо він вважає ту чи іншу дію або стан морально правильним або добрим, не може одночасно вважати таку дію або стан неправильним або злим» [2, с. 104]. Іншими словами, суспільство існує на моральних засадах, при цьому питання про те, чи відповідає та чи інша дія публічному інтересу оцінюється з точки зору її відповідності таким моральним засадам. Такий підхід начебто знімає питання конфлікту між індивідуальним та публічним інтересом. Однак виникає низка питань, наприклад, які саме моральні принципи вважати загальними, та те, хто саме встановлюватиме моральність або аморальність дій. Пані Хелд відповідає на останнє запитання так: «політика може вважатись системою, яка надає чинності вимогам публічного інтересу... Тільки політична система становить ефективну систему прийняття рішень, яка асоціюється із словом «публічний» для визначення того, чи є вимога публічним інтересом» [2, с. 109], тобто моральність публічного інтересу оцінюється в рамках політичної системи.

Хоча само по собі це не є негативним, але ідеалістичні спроби ввести моральні імперативи в політико-правову систему можуть призвести до того, що публічний інтерес перетвориться на «напрямок дій, які є найкращими для суспільства в цілому з точки зору якихось абсолютних цінностей, незалежно від того, чи підтримують члени громади такий напрямок дій» [4, с. 5]. Такий підхід має свої коріння у

філософії Платона та часто призводить до пошуку «мудрих лідерів» або «правителів-філософів», які встановлюватимуть загальні цінності та спрямовуватимуть суспільство на їх досягнення [9, с. 27]. Очевидно, такий підхід не відповідатиме демократичним традиціям і навряд чи може бути застосований для міжнародного захисту прав людини.

МакХард пропонує більш практичну та менш суперечливу унітарну теорію публічного інтересу. Він пропонує розглядати кожне право людини окремо та визначати кінцеву мету, задля досягнення якої це право встановлене, природу захисту, який надається людині таким правом. Якщо у конкретному випадку втручання з боку держави впливає на саму сутність права, роблячи таке право безглуздом, то право має підтримуватись навіть тоді, коли це впливатиме на досягнення будь-яких колективних цілей [10, с. 681].

З одного боку, такий підхід надає значно більшого значення судовій оцінці обставин справи: суддя не просто застосовує поняття «загальний інтерес», а оцінює, наскільки дії по його досягненню впливають на права конкретної особи. З іншого боку, залишається невизначеність щодо поняття «сутність права». Також судді фактично обмежені в оцінці сутності права, а також не можуть розглянути обґрунтованість заходів, що не впливають на сутність права.

2. Закріплення загального (публічного) інтересу в Конвенції.

Якщо звернутись до Європейської конвенції з захисту прав людини та основних свобод (далі – Конвенція), то необхідно зазначити, що статті 8-11 Конвенції містять конкретний перелік «законних підстав», за якими держава може обмежувати ті чи інші права. Серед таких підстав є як «публічні інтереси» (наприклад, національна та громадська безпека, економічний добробут країни, запобігання заворушенням чи злочинам), приватні інтереси (наприклад, захист прав і свобод інших осіб) та такі, які можуть залежно від обставин відноситись до перших або других (наприклад, захист здоров'я чи моралі) [11, с. 258 – 259].

Слід зазначити, що більшість науковців погоджується з тим, що як визначення «законних підстав» Конвенцією, так і практика Європейського суду з прав людини (далі – Суд) щодо їхнього застосування є досить розмитою та не спирається на серйозне наукове підґрунтя [12, с. 713; 13, с. 30; 14, с. 221]. Це стало результатом обережного підходу Суду до цієї проблеми: як правило, Суд надає широку сферу дискреції державі у питаннях визначення інтересів, задля захисту яких необхідно встановити ті чи інші обмеження прав, передбачених Конвенцією.

Одним з найбільш характерних прикладів такого підходу є справа *Hatton and Others v. the United Kingdom*, яка стосувалась скарги за ст. 8 Конвенції (права на повагу до особистого життя) заявників, які проживали неподалік від лондонського аеропорту Хітроу. Заявники скаржились на те, що вони втратили нічний сон у зв'язку із збільшенням нічних рейсів до та з цього аеропорту. Уряд держави зазначив, що такі рейси необхідні для «економічного добробуту» країни, бо їх зменшення може негативно вплинути на конкурентоспроможність Хітроу порівняно з іншими великими європейськими аеропортами. Заявники вказували на те, що жодного дослідження стосовно важливості саме нічних рейсів держава не проводила. Загальне економічне дослідження, проведене Оксфордською агенцією економічних прогнозів, на яке посилалась держава, прямо

не вказувала на важливість саме нічних польотів. Більш того, заявники надали доповідь іншої консультативної агенції, в якій результати цього дослідження ставились під сумнів. Суд не прийняв до уваги тверджень заявників про відсутність публічного інтересу в нічних рейсах. Він фактично прийняв на віру твердження уряду про важливий економічний ефект нічних польотів без детального розгляду подань заявників (*Hatton and others v. the United Kingdom* [GC], no. 36022/97, § 97, ECHR 2003-VIII).

3. Застосування принципу публічного інтересу у справах щодо права власності.

Щодо права власності, закріпленого в ст. 1 Першого протоколу Конвенції (далі – ПП-1), то перше, на що треба звернути увагу, – це те, що у першому абзаці значиться, що забороняється позбавляти особу майна «інакше як в публічних інтересах», а у другому – державі дозволено регулювати користування майном «відповідно до загальних інтересів».

У справі *James and Others v. the United Kingdom* заявники стверджували, що використання у одному й тому самому контексті різних фраз, відповідно до загально-визнаних принципів інтерпретації міжнародних договорів, вказує на намір авторів тексту виписати різні концепції для обґрунтування державного втручання. Заявники тлумачили текст ПП-1 таким чином, що держава має ширші повноваження з регулювання користування майном, ніж з його відібрання. Суд не погодився із такою аргументацією, зазначивши, що навіть якщо й існує якась різниця між концепціями «публічного» та «загального» інтересу в ПП-1, то з точки зору обставин справи, фундаментальних розбіжностей у цих термінах немає (*James and Others v. the United Kingdom*, judgment of 21 February 1986, Series A no. 98, § 43). Отже, у цій справі Суд фактично слідує теорії «загальних інтересів», яка викладена вище.

Другою важливою особливістю ПП-1 є те, що обмеження права власності, на відміну від інших конвенційних прав, можуть встановлюватись тільки задля досягнення публічних інтересів. У справі *James* це також привернуло увагу заявників – власників орендованої нерухомості, яку, за новим законом, орендарі мали право в них викупити за цінами, нижчими за ринкові. Заявники вважали, що ПП-1 надає можливість позбавляти приватних осіб їхньої власності тільки тоді, коли відповідне майно використовуватиметься суспільством для публічних цілей. Більш того, у французькому тексті застосовано термін «*pour cause d'utilité publique*» («для публічного (суспільного) користування») який є вужчим за англійську версію ПП-1. Відібрання майна на користь інших приватних осіб, з їхньої точки зору, не може вважатись «публічним користуванням».

Суд відкинув цей аргумент на таких підставах: по-перше, термін «публічні інтереси» як в англійському, так і у французькому тексті ПП-1 має автономний характер і не залежить від його тлумачення англійським або французьким судами. По-друге, Суд погодився із заявниками, що позбавлення майна приватної особи не відповідатиме положенням ПП-1, якщо воно відбуватиметься виключно задля користі інших приватних осіб. Однак примусове передання майна від одних приватних осіб до інших у деяких обставинах може відповідати «публічним інтересам». Нарешті, Суд дійшов висновку, що фраза «в публічних інтересах» не означає, що майно може передаватись виключно в публічну власність. Відібрання майна

на користь приватних осіб в руслі державної політики, спрямованої на підтримання політики соціальної справедливості, може обґрунтовано вважатись як таке, яке спрямоване на захист «публічних інтересів».

Цей підхід дещо відрізняється від бачення цієї проблеми Верховним судом США, який у відомій справі *Kelo v. City of New London* також визнав, що передання власності від однієї приватної особи до іншої може вважатись «публічним використанням» майна в розумінні п'ятої Поправки до Конституції США, якщо такий захід спрямований на економічний розвиток місцевої громади (*Susette Kelo, et al. v. City of New London, CT 545 U.S. (June 23, 2005)*). Однак у подальшій практиці Європейського суду траплялися випадки, коли він визнавав примусове передання майна від однієї приватної особи до іншої задля економічного розвитку, таким, що відповідає приватним інтересам. Так, Суд визнавав, що необхідність регулювання економікою обґрунтовує політику, спрямовану на консолідацію сільськогосподарських земель (*Erkner and Hofauer v. Austria, judgment of 23 April 1987, Series A no. 117, § 75*; право примусового викупу мажоритарними учасниками господарських товариств часток міноритаріїв (*Bramelid and Malmström v. Sweden (nos. 8588/79 and 8589/79, Commission decision of 12 October 1982, Decisions and Reports (DR) 29*) та програмами примусового корегування боргів (*Bäck v. Finland, no. 37598/97, § 59, 20 July 2004*).

Третьою характерною рисою П1-1 є те, що ця стаття, на відміну від більшості інших статей Конвенції, не містить вичерпного переліку публічних інтересів, задля досягнення яких держава може обмежувати право власності. Автори Першого протоколу навмисно не обмежили державну владу у цій сфері на підставі як практичних, так і філософських міркувань. З політичної точки зору автори тексту побоювались, що соціальна та економічна політика держави могла опинитись під контролем Суду. Така можливість значним чином ускладнила б ратифікацію Конвенції учасниками Ради Європи [15, с. 203]. Філософське підґрунтя такого обережного підходу до державної влади у сфері регулювання майнових інтересів полягало в функціональній теорії власності, яку поділяли багато з учасників розробки тексту П1-1. Відповідно до цієї теорії індивідуальне право власності обґрунтоване настільки, наскільки воно слугує загальному добробуту. Тому автори П1-1 лише намагались захистити приватних осіб від необґрунтованого позбавлення майна.

Таким чином, з одного боку, право власності не може бути обмеженим для досягнення будь-яких цілей крім публічних інтересів. З іншого – текст П1-1 та практика Суду надає державі широку свободу у встановленні того, що є публічним інтересом: у жодній справі держава не була змушена доводити, що оскаржуваний захід дійсно мав будь-який економічний ефект – як правило, досить того, що держава вважає, що втручання у право власності матиме позитивний економічний ефект [16, с. 79 – 80]. Це пояснюється міжнародним характером положень Конвенції, які не мають цілі створити єдиний режим регулювання власності в державах-учасниках та не вимагають від держав проводити однакову соціально-економічну політику [16, с. 80].

Як зазначає Суд, термін «публічний інтерес» є необґрунтовано широким. Зокрема, рішення щодо ухвалення законів про експропріацію майна включатиме, як правило, розгляд політичних, економічних та соціальних питань. Суд,

вважаючи це природним, що сфера дискреції, яку має законодавець при реалізації соціальної та економічної політики, має бути широкою, поважатиме рішення законодавця щодо того, що є «в публічних інтересах», якщо таке рішення не буде очевидно необґрунтованим» (*Draon v. France [GC], no. 1513/03, § 76, 6 October 2005*). Крім того, «широка сфера дискреції надається державі Конвенцією, коли питання стосуються загальної економічної та соціальної стратегії. Завдяки їхньому безпосередньому розумінню свого суспільства та його потреб національні органи у кращому становищі, ніж міжнародний суддя для встановлення, що становить публічний інтерес в соціальних та економічних питаннях та Суд загалом поважатиме політичний вибір законодавця» (*Carson and Others v. the United Kingdom, no. 42184/05, § 61, 4 November 2008*).

При цьому зазначене не означає, що Суд відмовляється взагалі розглядати аргументи заявників щодо невідповідності державного втручання у їхнє право власності принципу захисту публічного інтересу у тій чи іншій справі. Однак на сьогодні Суд визнавав порушення П1-1 на цій підставі тільки у найбільш очевидних випадках. Так, у справі *Zwierzyński v. Poland* Суд дійшов висновку, що довгострокове зайняття поліцейським відділком квартири заявника без будь-яких юридичних підстав та всупереч судовим рішенням не переслідувало будь-яких загальних інтересів та, відповідно, порушувало П1-1 (*Zwierzyński v. Poland, no. 34049/96, § 63, ECHR 2001-VI*).

4. Висновки.

Вищенаведене надає змогу зробити такі висновки. В правовій доктрині щодо публічного інтересу існують три групи підходів: теорії сукупності, що фактично ототожнюють публічний інтерес з інтересами більшості; теорії загального інтересу, які під публічними розуміють інтереси, що поділяють всіх учасників суспільства та унітарні концепції, які намагаються виділити публічні інтереси через моральні імперативи, що панують у відповідному суспільстві.

Конвенція передбачає, що державне втручання у права особи може відбуватись тільки за умови, що відповідний захід прийнятий в інтересах, які прямо передбачені у відповідній статті Конвенції. Серед таких інтересів більшість становлять саме публічні інтереси. При цьому практика Суду щодо застосування зазначеного принципу характеризується наданням державі широкої дискреції при визначенні того, що відповідатиме публічним інтересам.

П1-1 характерна тим, що не містить переліку інтересів, переслідуючи які держава може обмежувати право власності. При цьому П1-1 встановлює, що таке обмеження може бути тільки у публічному або загальному інтересі. Це, однак, не забороняє державі передавати в примусовому порядку майно одних приватних осіб у власність інших, якщо це робиться в рамках конкретної соціально-економічної програми. Надаючи державам широкі повноваження з визначення загальних або публічних інтересів, Суд все-таки залишає за собою право на визнання порушення П1-1 у випадках очевидно необґрунтованих дій державних органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Гроцій Г.* О праве войны и мира : репринт. с изд. 1956 г. – М.: Ладомир, 1994. – 868 с.
2. *Held V. P.* The public interest and individual interests. Basic Books Inc. Publishers; New York and London, 1970. – 248 p.

3. *McQuail D.* *McQuail's Reader in Mass Communication Theory.* L., Sage Publications Ltd, 2002. – 482 p.
4. *Downs A.* *The Public Interest: Its Meaning in Democracy.* Social Research. – 1962. – 29 Spring. – P. 1–36.
5. *Marks F. R., Leswing K., Fortinsky B. A.* *The lawyer, the public and professional responsibility.* – Chicago: American Bar Foundation, 1972. – 305 p.
6. *Barry B.* *The Public Interest,* in A. Quinton (ed.) *Political Philosophy.* – Oxford Univ. Pr., Oxford 1967. – 208 p. – P. 112–126.
7. *Meyerson M., Banfield E. C.* *The Public Interest,* in T. Scott Miyakawa (ed.) *Science Public Policy.* Routledge. – NY, 1999. – 560 p. – P. 26–32.
8. *Bell J.* *Public Interest: Policy or Principle?* in Brownsword, R. (ed.) *Law and the Public Interest,* Stuttgart, Franz Steiner, 1993. – 85 p.
9. *Weisbrod B. A.* *Conceptual Perspective on the Public Interest: An Economic Analysis,* in B.A. Weisbrod, J.F. Handler and N.K. Komesar (eds.) *Public Interest Law: An Economic and Institutional Analysis,* University of California Press, Berkley and Los Angeles, 1978 – P. 4–30 of 592 p.
10. *McHarg A.* *Reconciling Human Rights and the Public In*

terest: Conceptual Problems and Doctrinal Uncertainty in the Jurisprudence of the European Court of Human Rights. *Modern Law Review,* Volume 62: Issue 5 - September 1999. – P. 671–696.

11. *Greer S. C.* *The European Convention on Human Rights: achievements, problems and prospects.* Cambridge University Press, Cambridge, 2006. – 386 p.
12. *Simpson B.* *Human Rights and the End of Empire (Britain and the Genesis of the European Convention).* Oxford University Press, Oxford, 2004. – 1184 p.
13. *Jacobs F.* *The «Limitation Clauses» of the European Convention on Human Rights,* in A. de Mestral et al (eds.) *Limitation of Human Rights in Comparative Constitutional Law.* Les Editions Yvon Blais, Cowansville (Québec), 1986. – P. 21–40 of 593 p.
14. *Hovius B.* *The Limitation Clauses of the European Convention on Human Rights: A Guide for the Application of Section 1 of the Charter?* *17 Ottawa Law Review,* 1985. – P. 213–261.
15. *Travaux Préparatoires,* Vol. VI. Hague. Martinus Nijhoff. 1976. – 401 p.
16. *Malloy R. P.* *Private Property, Community Development and Eminent Domain.* Ashgate Publishing Company, Aldershot, Burlington, 2008. – 230 p.

The article explores three main groups of doctrines regarding public interest: the combination theory, the general interest theories and the unitary concept. The article further examines the general for the European Convention on Human Rights approaches towards the limitation of the power of the State to intervene into the human rights by the interests enumerated in the relevant Article of the Convention.

В статті вивчаються три основні групи підходів к проблеме публичного интереса: теории совокупности, общего интереса и унитарные концепции. Также рассматриваются общие для Европейской конвенции по защите прав человека подходы к ограничению полномочий государства вмешиваться в права человека достижением специальных, предусмотренных в соответствующей статье Конвенции, интересов.

НАБУВАЛЬНА ДАВНІСТЬ ЯК ПІДСТАВА ВИНИКНЕННЯ СЕРВІТУТНИХ ПРАВ: ЗАСТОСУВАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

Нагнибіда В. І.,

кандидат юридичних наук, молодший науковий співробітник відділу міжнародного приватного права і порівняльного правознавства НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України

У статті на основі вітчизняного та зарубіжного досвіду аналізується набувальна давність у розрізі її застосування до встановлення прав користування чужим майном. Обґрунтовується нормативна спроможність норм Цивільного та Земельного кодексів України про набувальну давність до врегулювання відносин щодо виникнення сервітутів. Пропонується авторське бачення механізму застосування давності володіння як підстави виникнення сервітутних прав.

Ключові слова: набувальна давність, сервітут, підстава виникнення, право проживання.

Набувальна давність передбачена у чинному цивільному законодавстві як одна з підстав виникнення права власності (ст. 344 ЦК України). На цій підставі особа, яка добросовісно заволоділа чужим майном і продовжує відкрито, безперервно володіти нерухомим майном протягом десяти років або рухомим – протягом п'яти років, набуває право власності на це майно. Як відомо, набуття права власності за набувальною давністю є новелою ЦК України 2003 року. Відповідно до п. 8 Прикінцевих та перехідних положень ЦК України правила про набувальну давність, передбачені ст. 344, поширюються також на випадки, коли володіння майном почалося за три роки до набрання чинності кодексом. Встановлені правила застосування набувальної давності протягом останнього року уже застосовуються на практиці в частині набуття права власності на нерухоме майно. Разом з тим останнім часом у низці досліджень отримують розвиток думки щодо поширення

цього інституту на встановлення речових прав на чуже майно, зокрема сервітутних прав. Серед авторів, які частково торкалися цього питання, слід назвати П. Кулініча [1; 2], В. Маковія [3], В. Мартина [4], І. Севрюкову [5; 6], В. Цюру [7] та інших авторів. Однак дослідження, яке б мало своїм предметом аналіз набувальної давності як підстави виникнення сервітутних прав, поки що немає. Тому в даній статті пропонується вивчити окреслене питання та з урахуванням досвіду зарубіжних країн сформулювати пропозиції до чинного законодавства в частині вдосконалення механізму встановлення сервітутних прав.

Більшість законодавств зарубіжних країн містять положення, за якими сервітутні права встановлюються на підставі договору та заповіту (ст. 637, 649, 686 ЦК Франції [8], ст. 531 ЦК Іспанії [9] тощо). Разом з тим в окремих країнах встановлення сервітутних прав здійснюється в порядку набувальної давності (ст. 690 ЦК Франції, ст. 453 ЦК Мол-